

Reçetesiz verilebilecek ilâçlar

Prof. Dr. SÜKRAN GEÇGİL
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ ECZACILIK
FAKÜLTESİ ÖĞRETİM ÜYESİ

Tedavi, teşhis ve koruyucu gaye ile kullanılan farmasötik formüller (= ilâçlar), eczanelerden ancak mesul bir eczacı kontrolü altında hasta veya hasta sahibine verilir. Eczacı ilâcı hekim, diş hekimi veya veteriner hekim tarafından düzenlenen reçeteye göre hazırlayıp verdiği gibi isteğe göre veya kendi seçimi ile hastaya reçetesiz olarak da verebilir.

Reçetelerde yazılan ilâçlar; uyuşturucu maddeler, zehirli ve tehlikeli maddeler, tedavi tesiri olan maddeler şeklinde gruplanabilir. Birçok ülkelerde uyuşturucu drog ve preparatların dışında, mutlaka reçete ile verilmesi gereken ilâçlar aşağıdaki gruplarda toplanmaktadır:

- 1 — Tek veya karışım formüller halinde antibiyotikler,
- 2 — Barbitüratlar ve barbitüratlardan gayri hipnotikler,
- 3 — Trankilizanlar,
- 4 — Stimülanlar,
- 5 — Bunların karışımları.

Formül isabetli olarak saptanan ve tedavi dozu tam olarak ayarlanan bir ilâç, beklenen azami etkiyi gösterebilir. Bu sebeple ilâç seçiminde hekim, eczacı ve reçetenin birlikte değerlendirilmesi düşünülürse de, ülkemiz de dahil olmak üzere birçok ülkelerde gerek ekonomik gerekse yerel koşullar fertleri bir hekime müracaat etmeden veya bir reçete yazılmadan ilâç temini için zorlamaktadır. Diğer bir

deyimle, daha ucuz daha kolay bir tedavi ve teşhis için reçetesiz ilâç teminine gidilmektedir. Toplum yararlı olmak ve halk sağlığına hizmet anlayışı da bu hususu desteklemektedir. Genellikle, gelişmiş ülkelerde reçetesiz olarak satılan ilâç miktarı toplam satışa göre daha düşük orandadır. Sosyo ekonomik şartlara bağlı olarak da % 10 - 90 arasında değişmektedir.

Literatürde reçeteli ve reçetesiz ilâç verilmesi hususunu eleştiren çeşitli yayın vardır. Endişe edilen en önemli nokta reçetesiz olarak temin edilen ilâcın gerektiğinden fazla kullanılmak sureti ile ilâç suistimali, ilâç alışkanlığı ve iptilâsı sorunlarının doğmasıdır. Günümüzde gereksiz olarak veya gerektiğinden fazla kullanılan antibiyotik, vitamin, hormon, soğuk algınlığı ve nezle ilâçları, kuvvet verici ve gençlik ilâçları ihtiva eden preparatlar için de reçetesiz verilebilen ilâçlarda dikkat edilmesi gereken titizliği göstermek gerekir. Burada en iyi çare, halkın ilâç sarfiyatının farmakolojik ve ekonomik anlamı yönünden çok iyi aydınlatılmasıdır.

Reçetesiz verilebilecek ilâçların tanımı ve gruplanması her ülkede değişik şekillerde yapılmaktadır.

Eczane eczacılığımızda reçetesiz ilâç dağıtımı ve reçetenin tekrarı ile ilgili olarak **18 12 1953 tarih ve 6197 sayılı** eczacılar ve eczaneler hakkındaki kanunun **20.** maddesine tefhikan hazırlanan talimatnamenin **28.** maddesine göre aşağıda gösterildiği şekilde işlem yapılmaktadır:

«Türk Kodeksinde zehir olduğu kaydedilen veya ayrı bulundurulması gösterilen veya kodekste yazılı olmayıp da bunlara benzer tesir icra eden ilâçlar reçetesiz olarak verilemeyeceği gibi eczanenin sahip ve mesul müdürünün tekrarında zarar gördüğü ilâçlar için tekrar edilmesi işaretini reçete sahibinden isteyebilir.»

Memleketimizde reçetesiz verilebilecek ilâçlar, prospektüslerinde kullanılacağı hastalıklar kayıtlı olmak şartı ile Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı tarafından kabul edilip satışına izin verilir. Bunlar zaman zaman tamimler halinde yayınlanır. Örneğin: Asetil salisilik asit yapısındaki tabletler; Baş, diş ve romatizma ağrılarına karşı kullanılan formüller; Kinin tableti ve drojeleri; Yara merhemleri, Uyuz ilâçları; Taharet pudraları; Çocuk pudraları; Dişmacunları, suları ve tozları; Hind yağı ve kapsülleri; Müshil gazozları, Haricen kullanılan nezle ilâçları; Çocuk mamaları; Dezenfektan müstahzarlar; Meyve suları gibi.

Literatürde bu konu ile ilgili geniş araştırma ve yayınlar vardır. Ayrıca FDA (Food and Drug Administration) nın sistemli bir şekilde yürüttüğü incelemeler ve Amerikan Eczacılar Birliği tarafından hazırlanan ve reçetesiz verilebilecek tüm ilâçları farmakolojik etki ve kullanılışlarına göre sistemli bir şekilde inceleyen ve gruplayan bir kitabı mevcuttur. Kullanılan ilâçlar farmakolojik olarak gruplanmış ve her grup bir yazar veya yazarlar ekibi tarafından hazırlanmıştır. Piyasaya yeni verilen farmasötik şekiller ve tedavi alanına giren ve farmakolojik etkiye sahip yeni maddeler sebebi ile bu yayınların eksiksiz olması çok zordur. Ancak yenilikler ve gerekli ilâveler yapılmak suretiyle, uzun süre geçerli olmalarını sağlamak mümkündür. Bu yayınlara göre reçetesiz verilebilecek ilâçlar farmakolojik etkilerine göre:

Antasidler; öksürük kesici formüller, soğuk algınlığına karşı kullanılan preparatlar, dahilen kullanılan preparatlar, laksatifler, antelmentikler, mensturasyon problemleri ile ilgili preparatlar, vücut ağırlığını düzenleyici olarak kullanılan formüller, vitaminler, oftalmik preparatlar, ağız hijyeni için ve antiseptik gaye ile kullanılan formüller, diş macunları, ağız suları ve

boğaz ilâçları, astrenjan preparatlar, haricen kullanılan analjezikler, yanık ve güneş yanığı preparatları, haricen kullanılan analjezikler, yanık ve güneş yanığı preparatları, Hemoroid tedavisinde kullanılan preparatlar, akne tedavisinde kullanılan preparatlar, ekzema ve kepek tedavisinde kullanılan preparatlar, ciltde kepeklenmeğe karşı kullanılan preparatlar, atletlerin ve spor yapanların ayak tedavisinde kullanılan ilâçlar, depilatuvarlar, sinek gelmesine ve ısırmasına karşı kullanılan ilâçlar, saç preparatları, deodoran ve antiperspiran preparatlar olarak sıralanmaktadır.

Bu farmakolojik gruplar içerisinde yer alan farmasötik şekiller aşağıda gösterilmiştir.

Antasid preparatlar: Solusyon, süspansiyon, magma, toz, tablet, kapsül ve ciklet.

Öksürük kesici preparatlar: Solusyon, şurup, süspansiyon, pastil ve tablet.

Soğuk algınlığına karşı kullanılan preparatlar: Solusyon, şurup, süspansiyon, burun damlası, aeresol, kapsül, tablet ve çiğnenebilen tablet.

Dahilen kullanılan ağrı kesici preparatlar: Solusyon, eliksir, şurup, süspansiyon, granül, kapsül, tablet ve ciklet.

Sedatif etkili preparatlar: Kapsül ve tablet.

Diarede kullanılan preparatlar: Solusyon, süspansiyon, toz, granül, kapsül ve tablet.

Laksatif preparatlar: Solusyon, şurup, süspansiyon, emülsiyon, toz, granül, pilül, granüle, tablet, çiğnenebilen tablet, ciklet, çukulata ve supozituar.

Anthelmentik preparatlar: Kapsül ve tablet.

Mensturasyon problemleri ile ilgili olarak kullanılan preparatlar: Solusyon toz ve tablet.

Vitamin preparatları: Ayrı ayrı veya karışım formüller halinde ve ayrıca mineraller ile birlikte formüle edilir. Solusyon (hidrofil ve lipofil formüller halinde), şurup, damla, süspansiyon, kapsül tablet.

Vücut ağırlığını düzenleyici olarak kullanılan preparatlar: Solusyon, toz, granül, kapsül, tablet ve ciklet.

Oftalmik preparatlar: Solusyon ve kolloid solusyon.

Ağız hijyeni için antiseptik gaye ile kullanılan preparatlar: Solusyon, ağız suları, yarı katı preparatlar ve diş dolguları.

Diş macunları: Sıvı, toz, jel, krem ve pastalar.

Ağız suları ve boğaz preparatları: Solusyon, tentür, toz ve pastiller.

Astrenjan preparatlar: Solusyon, losyon, toz, jel, krem, pasta, merhem, tıbbi tamponlar.

Haricen kullanılan analjezik preparatlar: Solusyon ve merhemler.

Yanık ve güneş yanığı preparatları: Solusyon, sprej, krem ve merhem.

Hemoroid tedavisinde kullanılan preparatlar: Merhem ve supozituar.

Akne tedavisinde kullanılan preparatlar: Solusyon, losyon, stik, jel, krem, pasta ve toz.
Ekzema ve kepek tedavisinde kullanılan preparatlar: Solusyon, losyon, yağlı formüller, şampuan, sprej, jel krem ve merhem.

Ciltde kepeklenmeğe karşı kullanılan preparatlar: Losyon, Şampuan, emülsiyon, jel, krem ve merhem.

Atletlerin ve spor yapanların ayak tedavisinde kullanılan ilâçlar: Solusyon, tentür, sprej, aerosol, jel, krem, merhem, toz ve tablet.

Depilatuvarlar: Losyon, aerosol, köpük, krem, pat ve toz

Sinek gelmesini ve ısırmasını önleyen pre-

paratlar: Solusyon, losyon, sprej, krem ve merhem.

Saç preparatları: Saç boyaları, rengini açmak ve şekil vermek için kullanılan formüllerdir. Hidroalkolik solusyonlar, losyon, şampuan, emülsiyon, toz, jel ve krem.

Deodoran ve antiperspiran preparatlar: Losyon, sprej, aerosol, krem, stik ve tampon.

Nasır ve benzeri sert dokular için kullanılan preparatlar: Solusyon, plaster, toz, krem merhem ve tampon.

İnsektisit preparatlar: Sıvı, losyon, aerosol, toz, granül, stik ve krem.

Buraya kadar sayılan ve çok değişik farmakolojik etkiye sahip bu preparatlar doğal, sentetik ve yarı sentetik droglarla hazırlanmaktadır. Tedavi etkisi olan, toksik ve ayrı bulundurulacak ilâçlar listelerinde yer alan maddeleri ayrı ayrı veya karışım formüller halinde ihtiva etmektedir.

Eczacı, aktif madde miktarları açık ve kesin olarak bilinen ya da uygun dozda verilen veya reçetesiz verilebileceği kesin olarak saptanan preparatları da anbalajında reçetesiz olarak verilebileceği kayıtlı ilâçlar gibi hastaya daha güvenceli olarak verebilecektir. Bu sebeple, bir ekip çalışması ile mevcut spesialite-lerimizin hepsinin incelenmesi sonucu reçetesiz verilebilecek ilâçların standartlarının saptanması, gruplanması ve listelenmesi pratik hayat için çok gerekli olup, eczacıların aynı paralelde hareket etmesini sağlayacaktır.

Esasen eczacılık öğrenimi döneminde yaptırılan pratik çalışmalar ve verilen teorik bilgilerle hastaya bu yönden yardım edilebilecek, ayrıca hekime de ilâç formüllerinin mukayese- si için yardımcı olabilecek özellikler işlenmektedir.